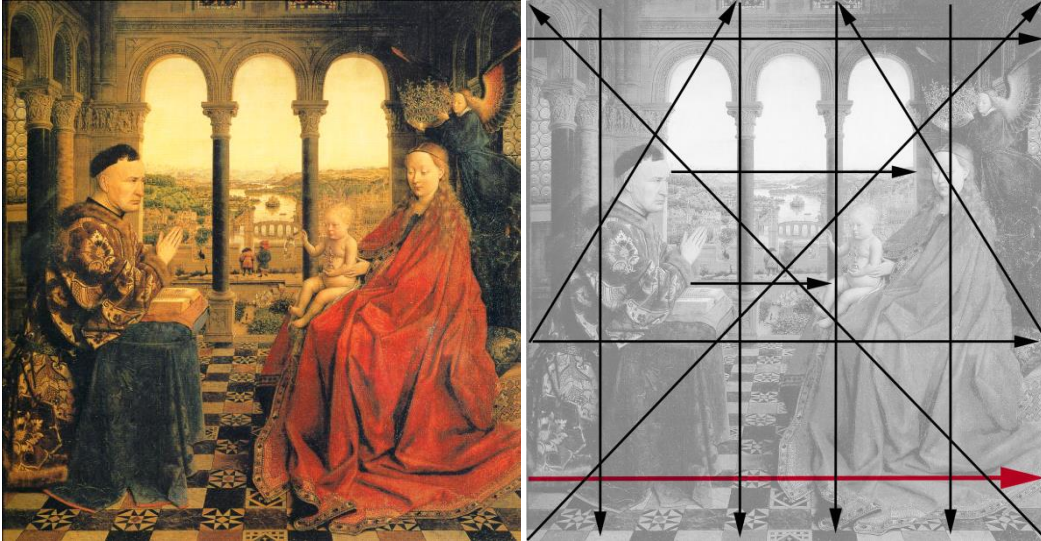

15. YÜZYIL FLAMAN OKULU

Flaman Okulu, 14. yüzyılda Gotik sanatın etkileriyle şekillenen kitap resimleri ve ahşap altar panolarla varlık göstermiştir. 15. Yüzyılda ise, Geç Gotik dönemin kitap bezeme ustaları olarak gösterilen Jean, Paul ve Herman Limbourg kardeşlerin, özenli teknikleri ve detayları doğalcı biçimde yansıtmaya çabalarıyla devam etmiştir. Bu sanatçıların figür ve nesne yorumunda doğalcı ve gerçekçi bir anlatım dili benimsemiş olmaları, Kuzey Avrupa resim sanatının buna paralel olarak gelişmesinde büyük katkı sağlamıştır. Ayrıca duvar resmi geleneği olmayan Flaman'da kitap resimlemelerinden sonra tuval resmi yeni bir tavır olarak gelişme şansı elde etmiştir. Flamanlı Usta, Jan van Eyck ve Hubert van Eyck kardeşlerin öncülüğünde gelişen bu dönem resimleri, Gotik üslubun etkilerinden arınmış, gerçekliği yansıtmaya idealiyle şekillenen doğa gözlemi ve detaylarla öne çıkmıştır. Bu resimler İtalya'daki örnekleriyle karşılaştırıldığında hem kompozisyon düzeni hem de ışık etkilerinde farklılık göstermektedir.

Kuzey Avrupa'da Rönesans estetiği, İtalya'ya nazaran daha geç gelişmekle birlikte, daha duyarlı ve detaycı bir yapıyla özgünleşmiştir. Dramatik anlatım, detaylara verilen önem ve doğalcı anlayış Flaman Rönesans'ını İtalyan Rönesans'ından ayırmıştır. Ayrıca İtalya'da insanı merkeze alan gerçeklik arayışı, Flaman'da yerini yaşamı merkeze alan bir gerçekliğe bırakarak bir burjuva beğenisi yaratmış, ideal biçim arayışları ve güzellik ise yerini itinayla verilmeye çalışılan görünen gerçekliğe bırakmıştır. İtalyan Rönesans'ının çizgisel perspektifiyle oluşturulan mekanlar, Flaman Okulu'nda hava perspektifi ve ışığın etkileriyle yumuşayan bir anlatıma dönüşmüştür. Ayrıca ülkenin coğrafi yapısı ve iklim koşullarının şekillendirdiği gün ışığının etkileri resmin ışığının da belirleyicisi olmuştur. Bu sanatçıların yaşadığı topraklarda güneş ışığının daha dar açıyla ve daha uzun mesafede yeryüzüne ulaşması, gün ışığının yumuşak etkileriyle uzak mesafelerin bile kolaylıkla algılandığı derinlikli kompozisyonları keşfetmelerinde etkili olmuştur. Bu dönem sanatçıları arasında Jan Van Eyck (1389-1441), Van der Weyden (1399-1464), Hans Memling (1435-1494) ve Hieronymus Bosch (1450-1516) öne çıkmıştır.

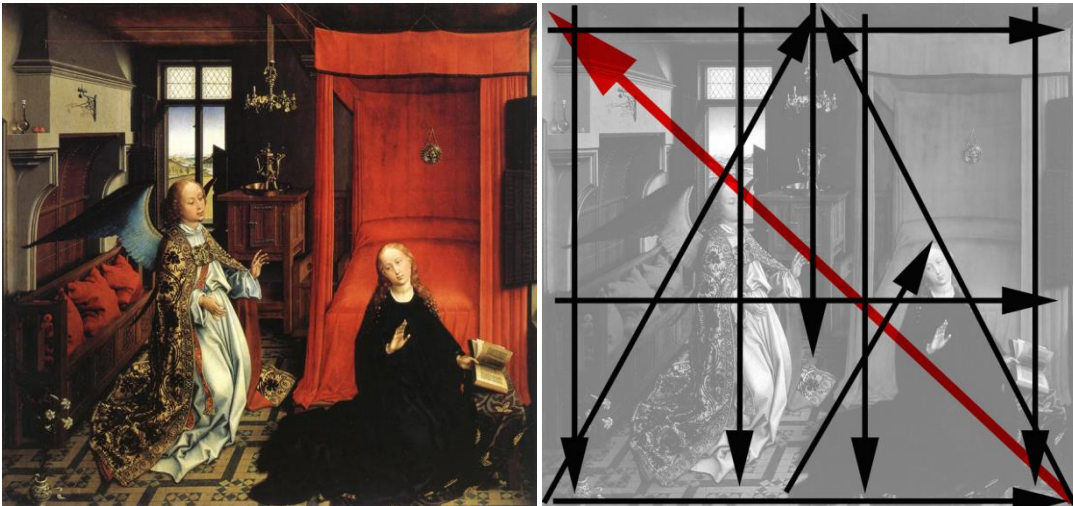

Eyck, “Şansölye Rolin’in Madonnası”, ahşap üzerine yağlıboya, 66 x 62 cm, 1435

Eyck “Şansölye Rolin’in Madonnası”

Eyck'in ayrıntıcı doğa gözlemi ve detaylara verdiği önem, Paris Louvre Müzesi'nde sergilenen "Şansölye Rolin'in Madonnası" adlı yapıtında açıkça görülmektedir. Sanatçı, resmin siparişini veren kent soylusu Şansölye Rolin'nin portresini Madonna'nın taçlandırılması olayıyla bütünlemiştir. Eyck, açık kompozisyon olarak kurguladığı resminde, ön plandaki figürlerin arkasında bulunan veranda ve ardındaki peyzajla birlikte panoramik bir kent görünümüyle geniş bir algı alanı yaratmıştır. Mimari elemanda yer alan sütun başlıkları, arka planda yer alan vitraylar, zemin döşemesi, kumaşların dokusu, Meryem'in tacı ve portrelerdeki anlatım, bu detaycı ve doğal anlatımı destekleyen detaylardır.

Resmin ana yönünü Meryem ve Rolin'in aynı düzlemde betimlendiği yatay plan oluşturmaktadır. Bu yatay yöne paralel uzanan ara yönler ise, bu karşılıklı oturan iki figürün kalçaları arasında oluşan düzlem, orta planda yer alan veranda, arka planda yer alan ufuk çizgisi ve üst planda yer alan mimari elemanın düzlemi ile verilmiştir. Figürler ve sütunlar dikey yönleri oluşturarak ana yönü dengeliyor. Sağ alt köşe ve sol alt köşeden üst köşelere doğru uzanan diyagonal yönler, yüzeyin çizgisel organizasyonunu tamamlayarak izleyicinin bakışlarının tüm yüzeyde dolaşmasını sağlıyor. Son derece sakin ve durağan olarak aktarılmış olan konu iç mekanda geçiyor olmasına rağmen dış mekana dair bilmemiz istenen tüm unsurları da içermekte. Kırmızıyla güçlü bir vurgu yapılmış olan Meryem, çocuk İsa, melek figürü ve taç ağırlığı sağ yarıya çekerken, sol yarıdaki detaylar Rolin'in kostümünün ışıklı rengi ve zengin dokusu, arka plandaki vitray ve dışarıdaki peyzaj izleyicinin bakışlarını yönlendirerek asimetrik dengenin kurulmasını sağlıyor. Özellikle dış mekanda görülen gün ışığının etkileri iç mekanda da kendini hissettirmesine rağmen portrelerdeki idealize ışık dikkatin asıl kahramanlarda toplanmasını sağlıyor. Ağırlıklı olarak sıcak renklerin kullanıldığı armonide, lacivert ve yeşil tonlar tamamlayıcı renk olarak seçilmiş. İzleyiciye durağan, asil, sakin ve ihtişamlı bir görünüm veren kompozisyondaki kapalı form yorumu katı bir biçim anlatımının ötesinde hem ışığın hem de rengin kullanımından kaynaklanan yumuşak bir anlatım sunmaktadır. Resmin son derece detaycı ve gerçekçi anlatımı, hem sanatçının genel tavrını hem de Kuzey Avrupa resim geleneğinin en belirgin özelliğini gözler önüne sermektedir.

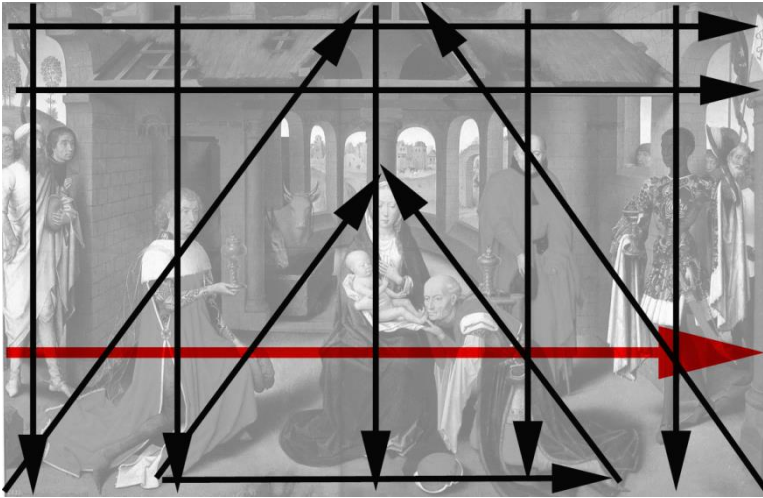

Weyden, "Bildiri", triptik panonun orta bölümü, ahşap üzerine yağlıboya, 86 x92 cm, 1430-40

Weyden "Bildiri"

Weyden'in Paris Louvre Müzesi'nde bulunan "*Bildiri*" adlı yapıtı, figürlerin jest ve mimiklerindeki güçlü dramatik etkilerle oluşan doğalcı anlatım ve detayları ön plana çıkartan tekniği ile 15. yüzyıl Flaman sanatını şekillendiren öncü eserler arasında yer almıştır. Zemin döşemeleri, kumaşın, ahşabın, camın ve metalin dokusal özellikleri, figür yorumu ve özellikle arka planda yer alan pencere ve pencerenin ardındaki peyzaj, Kuzey Avrupa resim sanatının tüm özelliklerini gözler önüne sermektedir. Sanatçının kapalı kompozisyon olarak kurguladığı betimlemesinin konusu, bakire Meryem'e hamile olduğu müjdesini veren Cebrail'le Meryem'in karşılaşma anıdır. Kompozisyonun üçgen kurgusu geniş görme alanı ve detaylara rağmen izleyicinin bakışlarının konu üzerinde toplanmasında yardımcı oluyor. Sağ alt köşeden başlayarak Meryem'in sağ eli ve Cebrail'in sol eliyle devam ederek sol üst köşeye doğru uzanan diyagonal yön ana yönü oluşturmakta. Meryem'in pozu üçgen kurgu içinde yeni bir üçgen form algısı yaratarak aynı zamanda ana yönün dengelemektedir. Kompozisyondaki yatay ara yönler odanın zemini, sedir ve Cebrail'in sağ eli ile Meryem'in omuzları arasında kurulan bağlantı ve odanın tavanıyla cibinliğin üst planı arasında oluşuyor. Cibinliğin dikey kenarları, avize, konsol ve Cebrail'in sağ eliyle oluşan dikeylik, arka plandaki pencereyle bütünleşen Cebrail'in duruşu ve sol kenarda yer alan mimari detay dikey ara yönler olarak yüzeyin çizgisel organizasyonunu tamamlıyor.

Kuzey Avrupa resminde derinlik etkilerini ön plana çıkartan iç mekandan dış mekana geçiş olasılıkları ve doğalcı anlatımı sunan detayların önemsenmesi resmin mekanını belirlediği gibi aynı zamanda dönemin estetik beğenisini de gözler önüne seriyor. Kompozisyonun kuruluşu ve renk ilişkileri ise figürlerle resmin mekanı arasındaki bağlantının kurulmasına ve bütünlük oluşmasına yardımcı oluyor. Kırmızı yatak önündeki siyah kostümüyle yer alan Meryem, hem renk hem de geniş yüzey etkisiyle resmin ağırlık merkezini sağ yarıya çekiyor. Ancak Meryem'in baş hareketi izleyicinin bakışlarını önce sol yarıya hemen ardından Cebrail'e, arka plandaki peyzaj ve tavanda yer alan avizeye yönlendirerek resmin tüm yüzeyinde dolaşmasını sağlayan asimetric dengenin kurulmasına yardımcı oluyor. Ayrıca, sağ yarıdaki geniş yüzeylere karşın sol yarıda kullanılmış olan detaycı anlatım, sarının etkisi ve küçük alanlar da asimetric dengeyi destekliyor. Kompozisyonda ön plana çıkan değeri yüksek kırmızı, koyu ve açık tonlar arasındaki yumuşak geçişi sağlayan açık-koyu renk ilişkilerine dayanan az renk ve ara tonların hakim olduğu resmin armonisini güçlendirerek daha renkli bir resim olarak algılanmasına sebep oluyor. İdealize edilmiş bir ışık, sadece Meryem'in portresini aydınlatırken, sağ ve arka pencerelerden gelen gün ışığı mekanı ve diğer elemanları aydınlatıyor. Sakin ve huzurlu bir atmosfere sahip olan durağan kompozisyondaki formlar kapalılık özelliği gösteriyor.

Memling, "Secde", ahşap üzerine yağlıboya, 96.4 x 147 cm, 1470

Memling "Secde"

Memling'in "Secde" adlı yapıtı Madrid Prado Müzesi'nde sergilenmektedir. Memling, İsa'nın doğumundan sonra ona armağanlar getirip secde eden kralları konu aldığı resminde, sağ ve sol yanlardan resme giren figürlerle açık kompozisyon kuruluşunu tercih etmiştir. Resmin merkezinde yer alan ana kahramanlar, üçgen bir yapı oluşturan alan içinde yer alırken, Meryem figürü de duruşuyla bir başka üçgen form algısı yaratıyor. Aynı konumda yer alan ön plandaki figürler yatay ana yönü oluşturuyor. Arka planda yer alan binanın çatısındaki yatay planlar ise ana yöne paralel ara yönleri veriyor. Meryem ve arkasındaki sütunlar dikey hareketle ana yönü karşılamakta. Dikey hareketi tekrar ettiren diğer elemanlar, mimari yapının dikey alanları ve diğer figürlerdir. Sağ ve sol alt köşelerden resmin üst ortasında buluşan iki ters diyagonal yön, izleyicinin bakışlarının tüm yüzeyde dolaşarak merkezde odaklanmasını sağlıyor. Resimde biçimsel yoğunluğun yanı sıra, renk ve doku etkilerinden kaynaklanan ağırlık duygusu sağ yarıda toplanmıştır. Memling, bu ağırlığı resmin geneline yaymak üzere asimetric dengeyi kurmak ve izleyicinin bakışlarının tüm yüzeyde dengeli olarak dolaşmasını sağlamak için, sol yarıda izole ettiği kırmızı pelerinli figürü ve hemen arkasında yer alan beyaz giysili figürü kullanmış.

Binanın kemerli pencerelerinden görülen peyzaj resmin mekanını geriye doğru genişleterek derinlik algısını güçlendirmekte. Sanatçının ağırlıklı olarak sıcak renkleri kullanmış olmasına rağmen arka planda yer alan mavi ve yeşil tonların uyumu izleyicinin bakışlarını rahatlatıyor. Gün ışığının etkilerinin yanı sıra beyaz alanların

varlığı resmin genelinde aydınlık alanları artırıyor. Kapalı form kullanımı ve sakin görünüm, poz vermiş izlenimi veren figürlerle durağan bir etki oluşturuyor. Sanatçının doğalcı anlatımı ve teknik ustalığı dönemin estetik beğenisiyle uyum içindedir.

Bosch, “*Dünyevi Hazlar Bahçesi*”, ahşap üzerine yağlıboya, 220 x 195 x 97 cm, 1500

Bosch “*Dünyevi Hazlar Bahçesi*”

Bosch’un “*Dünyevi Hazlar Bahçesi*” adlı yapıtı Madrid Prado Müzesi’nde sergilenmektedir. Sanatçı “fantastik-olağan dışı-hayal ürünü” bir anlatımla ele aldığı dini içerikli konuyu, büyü, gizemli ve alegorik bir yapı içinde ve minyatür tadında yüzeysel bir anlatımla ele almıştır. Bosch’un bu dünya ile öbür dünya arasında bir köprü kurmaya çalıştığını düşündüren eserleri, iyi ve kötü, sevap ve günah kavramlarını sorgulayan hem öyküsel hem de eleştirel bir biçim dili ile oluşan özgün bir anlatım içermektedir. Gerçeküstücülerden yüzlerce yıl önce adeta öngöründe bulunur gibi fantastik bir gerçeküstü anlatımı kullanan sanatçı, üç parçalı eserinin her bir panelinde üç ayrı konuyu yorumlamıştır. Bosch, sol panelde Adem ve Hava’yı cennet sahnesiyle anlatan betimlemede yaratılış sahnesini konu almış. Orta panelde yaşamı ve bu dünyayı, iyi ve kötü yanlarıyla fantastik bir mekan kurgusu içinde betimlemiş. Sağ panelde ise, insanın egolarına ve gelip geçici dünya nimetlerine karşı yenik düştüğü hırslarını yine fantastik bir yorumla ele aldığı cehennem tasviriyle yorumlamıştır.

Cennet ve yaratılış sahnesinin tasvir edildiği sol panelde, her şey sükunet içinde ve güzel duygular uyandıran hoş bir doğa içinde betimlenmiş. Ancak gizemli ve

gerçeküstü biçimlerle bu dünyanın ötesinde bir mekan kavramını da desteklemektedir. Sol panelde dikey hareket ana yönü oluştururken, orta planda yer alan gölet, tepeler ve ufuk çizgisi yatay ara yönleri veriyor. Tanrı figürü, Adem ve Havva figürleri resmin ön planında bir bütünlük oluşturmakta. Bu figürlerin duruşları ise iki ters diyagonal yönle belirlenmiş. Sarı ve sıcak tonların kullanıldığı kompozisyonda mavi tonlar huzurlu bir denge yaratıyor. Ağırlıklar her iki yarıda da eşit olarak dağıldığından dengede hareketli simetri oluşmakta. Çizgisel perspektif ve renk perspektifinin kullanılmadığı kompozisyonda ard arda sıralanmış biçimler minyatür tadında bir yüzey etkisi veriyor.

İyi ve kötü yanlarıyla yaşamın ve bu dünyanın betimlendiği orta panel, açık kompozisyon kuruluşuyla kadrajın dışında ve izleyicinin zihninde sonlanıyor. Diğer panellerde olduğu gibi bu panelde de perspektif kaygıları göz ardı edildiğinden, yüzey etkisi üst üste yerleştirilmiş üç kuşak halindeki kompozisyon kuruluşuyla güçleniyor. Resimdeki gerçeküstü biçimler ve figür yorumları masalsi ve büyüleyici bir atmosfer yaratmaktadır. Ana yön kompozisyonun kuşaklar halinde organize olmuş olmasından kaynaklanan yatay ara yönleri dengeleyen ve merkeze yerleştirilmiş olan biçimleri işaret eden dikey hareketle verilmiştir. Özellikle üst kuşakta verilen fantastik mimari elemanlar, dikey ara yönler olarak yatay ara yönleri dengeliyor. Sol alt köşeden başlayan ve sağ kenar ortada sonlanan diyagonal yön, sağ alt köşeden başlayarak sol kenar ortaya doğru devam eden ters açılı diyagonal yönle dengelenerek oluşan bu alandaki figürlere ve resmin ön planına dikkat çekiyor. Sol panelde olduğu gibi merkezden yan kenarlara doğru eşit bir dağılım gösteren hem biçimler hem de renk etkileri kompozisyondaki hareketli simetriyi sağlıyor. Sol paneldeki durağan anlatıma karşın, orta planda görülen son derece hareketli sahne bu dünyanın gerçeklerini ve insanoğlunun bitip tükenmeyen arzularını işaret eder gibidir. Bu sahnedeki sıcak-soğuk renk ilişkileri temelinde mavi tonlarla dengelenmiş olan kırmızılar diğer ara tonlar ve oklarla sağlanan renk uyumunu açıklıyor.

Sağ panelde betimlenmiş olan cehennem sahnesinde ise gerçeküstü fakat daha karamsar biçimler ve renk ilişkileri içeriği güçlendirmektedir. İnsanoğlunun acizliğiyle düştüğü yanılgılar ve yaptığı hatalar sonunda hak ettiği yer olarak düşünülen cehennem tasviri ve sahnenin izleyicinin zihninde sonlanması açık kompozisyon kuruluşunu açıklıyor. Sahneye üstten bakan bakış açısı, perspektifin göz ardı edilmiş olması ve daha çok renk alanlarıyla bölünmüş olan resim yüzeyini, ön plan ve arka plan olarak kuşaklara ayırmakta. Merkezde verilmiş olan beyaz alanlar ve daha vurgulu biçimler, hem renk hem de boyut zıtlığı yaratarak vurgu noktası oluşturup dikkati çekiyor. Ağırlıklar ve renk dağılımı, diğer panellerde olduğu gibi bu panelde de hareketli simetriyi veriyor. Bosch'un fantastik anlatımını açıklayan eser, biçim-içerik ve renk-içerik ilişkilerini destekleyen yapısıyla da ön plana çıkmaktadır. Bosch, genellikle bu dünyanın somut gerçekleri ile öbür dünyanın soyut kavramları arasında gidip gelen yarı gerçek yarı hayal ürünü biçimlerle izleyiciye gerçek ötesi bir anlatım sunmuştur. Sanatçının bu tavrı sadece konu seçiminde değil kompozisyonlarının kuruluşunda, proporsiyon ve perpektif ilişkilerinde, figür ve nesne yorumunda da kendine özgü bir yapı kurmasında etkili olmuştur.